

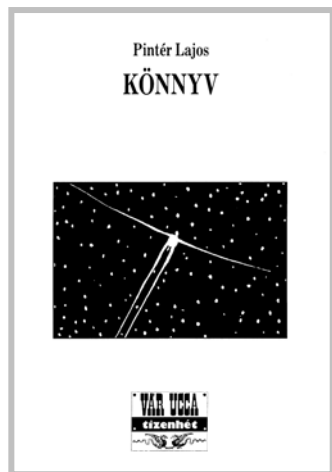
Pintér Lajos: Könnyv

Pintér Lajos eddig megjelent tizenkét könyve egy széles érdeklődésű, a különböző szemléletmódokat egyeztetni tudó költői pálya huszonöt évének összegzése. Közöttük mennyiségileg kétségtelenül a versköteteké az elsőség, de a sokféle tárgyat és műfajt magába foglaló két próza-gyűjtemény ehhez a lírához méltó teljesítményt jelent: a formák feltételezik és kiegészítik egymást, utalnak egymásra, ugyanazt a költői világot építik. Hogy milyen ez a világ, arra vonatkozóan tanulságos az első értékelő megállapítás. Kovács István, az idősebb pályatárs így mutatta be őt 1974-ben a *Napjainkban*: „Kötőanyaga: 'a gondolat s az érzés'. Ezek kötik össze az eget a földdel, a múltat a jövővel.” Máig helytálló az észrevétel, amely egyfajta szintetizálásra való hajlamot sejtett az akkor alig két éve publikáló egyetemista verseiben.

A gondolat s az érzés a kötőanyaga két prózaskötetnek is – az írások funkciójának megfelelő arányokkal. *A vadszedes útján* (1989) egy szerkezetileg és műfajilag erőteljesebb tagolású, kritikát, esszét, műelemzést, pályaképet, interjúszöveget, naplójegyzeteket egységbe foglaló gyűj-

temény, az 1997-es kötet oldottabb, líraibb, vallomásosabb jellegű, mert – a fül-szöveg megállapítása szerint – írásainak „egyik központi jellemzője az emberi szolidaritás, csillag-jelzésük egy-egy könny-csepp”. Ezért is lett a címe: *Könnyv*.

A folyamatosságot az előzővel ugyan jelzik az esszékben újra és újra előbukkanó témák és az 1995–96-os napló közlése, de Pintér Lajos kedves fordulatával élve: „és mégis, és mégse”. A napló nem kaphatta a *Zöld ország II.* címet, mert „ez már más, más kor és más írói lelkiállapot”, az esszék pedig nem elsősorban elméletképző erejükkel hatnak, mint a *Csapdák* vagy a *Kezemre szállt egy helikopter*, sokkal inkább tűnődő, töprengő, elmélkedő vagy vallomásos hangjukkal. S azzal a megkapó természetességgel, amely a Pintér Lajos-i világot a prózában is élet és irodalom legteljesebb egységeként mutatja. Itt a hétköznapi jelenségek kapnak fontos poétikai funkciót azzal, hogy elindítói lesznek gondolatsoroknak, szerkezetépítői az írásnak (egy talált sín-szeg, egy ereszről letört jégcsap, fia ötévesen festett képei, időjárási viszonyok), a Petőfi, Csoóri, Kosztolányi, Áprily által megteremtett képek pedig a saját szöveg részeivé válva eszközei az önkifejezésnek. Ez utóbbi egyrészt abban a szellemben, amely mestere, Kormos István meggyőződéséből hat: minél több szálon kapcsolódni a magyar irodalmi hagyományokhoz, másrészt azzal a tudatossággal, amely saját élet- és irodalom-felfogását jelzi: „Nemcsak lakásban, hanem idézett verssorokban is élünk.” (*Faterok s atyák*) Az ötödik naplójegyzet gondolati kitérője tovább árnyalja ezt a megállapítást: „Az iro-

Vár ucca tizenhét könyvek 23.

Veszprém, 1997

116 oldal, 500 Ft

dalom kohéziója jó dolog, életető erő. Ha nem lennének 'áthallások', 'átfedések', 'átsúgások', barátságok, rokonságok, akkor nem lenne semmi. Megkövülne maga az irodalom élete is."

A kötődések a szervező elemei mindkét esszékötetnek. *A vadszeder útján* váltaltan a nemzedék szintjén válaszol megfontos kérdéseket, s ez a szándék jelen van a *Könnyben* is. Maga írja az előbbi megjelenése kapcsán: „Első az egyenlők között; az én nagy élményem: nemzedékem”, Vekerdi László pedig azt jegyzi meg szerzőjéről, hogy előtte „egyedül Fodor Andrásban élt ilyen erős és eredeti nemzedéktudat”. Pintér a kötetben sokszor és sok helyen értelmezi a nemzedékfogalmat, a Görömbei-interjúban például abból a Németh László-i gondolatból kiindulva, amely szerint az ifjúságnak „joga, hogy az életet igényei és eszméi szerint újrafogalmazza”. Meggyőződése, hogy ennek a jognak, illetve kötelezettségnek való megfelelés teremthet nemzedéket, amely egy korosztály igénybejelentése és igényei által történő értékkeremtése, munkálkodása s – hite szerint – „az egyéni tehetőség megsokszorozódása, hatványozódása”.

Nem az egyetem ad helyet a formálódásnak annak ellenére, hogy a nemzedék-szervező Tiszta szívvel című egyetemi folyóiratnak volt utóda Pintérék idejében (maga is tagja a Jelenlét szerkesztőségének). *A Pinczési-pörben* beszél az új korosztály kereteinek, erővonalainak kialakulásáról, a keserű szájját okozó, az 1975 táján megjelenő első köteteket lesöpörni készülő kézmozdulat emlékéiről.

Ezzel szemben állt ott Kormos, aki „egyetlen kézmozdulattal barátta fogadott, s költővé lenni biztatott. Ezek voltak a Kormos-evidenciák”. Pintér Lajos azok közé a „húségesek” közé tartozik, akik számára a legtermészetesebb belső készletet jelenti a Kormos-jelenség személyiségükbe, erkölcsi rendjükbe történő beépülésének időről időre való megval-

lása. Ilyen vallomás, egy „könny(v)csepp” a mesterért a *Kormos-evidenciák*.

1979-ben – már a Forrás munkatársaként – Pintér Lajos azt a számot szerkeszthette, amely a fiatal írók Haza és nemzeti önismeret címmel megrendezett lakiteleki találkozásának előadásait és hozzászólásait adta közre. Nemzedéktudatának alakulására nagy hatással voltak Illyés Gyula gondolatai, aki felszólalása címének (Lehet még nemzedék?) végére csak utólag, a nagyívű esszévé vált írott változatban tett kérdőjelet. „Itt van valóban – mondja Illyés – az előttek járó, a számomra még mindig fiatalnak számító nemzedék, amelyből épp ez az összeállítás hiányzott ahhoz, hogy együttesen sokkal jelentékenyebb szerepet töltsön be a magyar irodalomban, mint közös vállalkozás híján.” Tizenöt év múltán is esszé lesz a tárgyból, a búcsúzó író üzenetéből az utána jövőknek. Mondatait, tétéleit, kulcsszavait dolgozza újra fel Pintér: „A nemzedék milyen gyönyörű metaforái, figyeld csak, előbb: összeállítás, majd itt: közös vállalkozás.” (*Illyés és a fiatalok*)

A nemzedéktársakon kívül sokan és sokféle kötődés megvallásaként szereplői a *Könnynek*. Tereit, tájait rajzolják ki a szülővárosához, Szegedhez kapcsoló személyiségek (Juhász Gyula, Radnóti, József Attila, Ilia Mihály), szülei városának, Csongrádnak az alakjai (az édesanya és a rokonok, a gyermekkori játszótársak, tudós magyartanára, a József Attila-pör koronatanúja), a pesti egyetemi éveket idéző emlékek (Weöres, Juhász Ferenc, Kálnoky László), a sorsadta szülőföld, az Istenhegy körébe vonható nevek (Jókai, Eötvös, megint Radnóti és József Attila, Tandori Dezső, Reich Károly, Schéner Mihály). Természetes, hogy a névsor választott otthona, Kecskemét kapcsán a leghosszabb, mert egyszerre érinti a lakóhelye kulturális értékeire büszke városlakót, a szellemi életnek a város, sőt az ország határain messze túltekintő alakítóját, a költőt, a lap-

szerkesztőt, a barátságokat ápoló férfit, a férjet, az apát. Így kap fontos szerepet az írásokban Katona József, Bartók, Kodály, Németh László, Buda Ferenc, Latinovits Zoltán, Karinthy Ferenc, a színész-barát Kiss Jenő, az irodalomtörténész Orosz László és Szekér Endre, a naiv festő Süli András, az építész Kerényi József, a Zentáról Kecskemétre költözött festő, Benes József, a művészettörténész Bánszky Pál, a szeretett Tóth Menyhért és természetesen a család. Nagyon jellemző Pintér emberi és írói szemléletére, ahogyan a tizedik naplófejezetben összeköti egymással világának értékeit: „A fiaim lassanként elhagyják majd Kecskemétet, egyetemre elmennek majd bizonyára. Nem érdekel engem különösebben semmiféle couleur locale, helyi szín, de azt szeretném, ha idegeikben pár élményt magukkal vinnének. [...] Ha Orosz László Katonáról beszélne nekik egyszer, csak egyszer, ha Ittész Mihály Kodályról csak egyszer, s ha Bánszky Pál Tóth Menyhértről beszélne nekik csak egyszer, rögtön gazdagabb lenne a poggyász.” A képhez hozzátartozik a napló folytatása is: Bánszky anekdotikus írására talál rá a „fehérré fehérrel festő” Tóth Menyhért derűjéről, emberi és művészi nagyságáról. „Örömmel, ujjongva olvasom – mondja –, igen, ez, pontosan ez Tóth Menyhért, ez az ember, ez a művész. Mutatom fiaimnak az írást, s hogy a nagy mestert emberi alakjában naplómba is idézzem, Pali egész írását idemácsolom. Olvassátok és szeressétek.” Ugyanilyen szándékkal kapnak anekdotikus színezetet a földidézett apró történetek (Karinthy Ferencről, Latinovitsról, Takács Imréről) és abból a meggyőződésből, amelyet Tóth Béla, a magyar anekdotakincs egyik összegyűjtője is vall, hogy az anekdotában „mindig ott van a világ rendjének dönthetetlen törvénye: az örök emberi”.

A vajdasági kapcsolatokra mindenekelőtt a jó barát Tolnai Ottót idéző emlékek és a tőle idézett sorok utalnak, de je-

len van a kötetben Baráth Ferenc, a grafikus Maurits Ferenc és a költő Fehér Ferenc is. Danilo Kiš mondatait azért integrálhatja gondolatrendszerébe, mert egyetemista kora óta változatlan meggyőződése a kultúrák kapcsolatának nem csupán gazdagító hatásában, hanem természetes működésében is: „Közép-európai költészethez való tartozásunk, ez mindennek felett a kultúra immanens jelenléte, allúziók, reminiscenciák és a teljes európai örökségből vett idézetek képében: a mű tudatossága. [...] Ez nem sok. Ez minden. (*Tér és táj* /5) A szeretett költőelődnek, a „szegénylegény-Szilágyi Domokos”-nak a *Könyvben* ugyan nem szentel olyan filológiai igényességű tanulmányt, mint az első kötet „*Göndör haja legyen az ő párnája*” című írása, de esszéjében fogalmat alkot: „Posztmodern kor e mai. Posztmodernizmus... mit jelentenek a kifejezések? Semmit. Poszt Szilágyi Domokos-i kor! Az igen, az jelentene valamit.”

A versértelmezések egyébként sem önálló írásokban kapnak helyet, hanem a naplóban, amelynek szerkezetét sajátos módon alakítja az „idemácsolom” gesztusa: hol egy könyvismertetés, egy kiállítás-megnyitó, korábbi naplóbejegyzés, hol levelek, levéltöredékek, feljegyzések gazdagítják a szándéknak és a belső késztetésnek megfelelően. Nem is klasszikus versértelmezések ezek. A hetedik naplófejezetben Szabó Magda Szózat-elemzésének olvasása kapcsán talál rá „csodás dolgokra” és „egy utánozhatatlan nagyságú sor”-ra. A következőben csak azért idéz egy majd harminc éves anekdotát Juhász Ferencről, hogy tisztelegessen a költő Ad notam Petőfi című költeménye előtt, amelyet az utóbbi évtized talán legnagyobb versének tart. Naplórészlete annak a hatásnak és izgalomnak a lenyomata, amely filológiai kutatásra ösztönözte őt keresvén a választ a kérdésre: „Milyen dalt is énekelt a dajka Petőfinek, amit azután verse refrénjében huszonöt év

múltán visszaidézett? És milyen dalt tam-
burázott a zenekar Juhásznak Zentán?”
A kilencedik naplójegyzet egyik részlete is
műértelmezés: Tandori Dezső öt színes
krétarajzát s a hozzá csatolt levelet kell
megfejtene, mint egy verset.

Pintér Lajos prózájában ugyanolyan
következtesen érvényesül alkotói mód-
szerének sajátos értelmező-önértelmező
vonása, mint lírájában. Nála az írás az írás
tárgya, akárcsak az irodalmi élet esemé-
nyei: „Baka Pistáról kellene írni. [...] Ez
a naplófejezet az övé lenne, de épp most
dolgozunk a Forrásban egy Baka-összeállí-
táson, nem volna jó, ha ennek egy-egy
mondatát előbb közölném itt a naplóban,
mint a Forrásban. Tehát majd a követ-
kező hónapban Pistáról. De így igaz, Pista
arcának emlékével indul az 1996-os év.”
Az alkotómunka folyamatainak rögzítése
is hozzátartozik ehhez az önreflektáló ma-
gatarúhoz: „Érdekes, milyen könnyen
írtam ezt a verset, a levélműfaj, a kollázs-
technika, mind-mind magától értetődően
tolult fel bennem.” Előbeszéd-természetes-
ségi tűnődés ez a Baka Istvánt gyászoló
vers megszületéséről. Gyönyörűség tölti
el egy-egy talált szó kifejező erejétől és
szépségétől, legyen az az elődöké (Babits
vak ünnepe), a kortársaké (Tandori télfal,
versillat, idegenek szavai), egy verscím
kapcsán asszociálódó, a magyar nyelv ere-
jét mutató szópár („Ürömmöröm. Nekünk
egyetlen hang elég, egyetlen hangsúlynyi
eltérés ahhoz, hogy az öröm és a fájdalom

közötti szakadékon átíveljünk.”), vagy a
saját leleménye („Lassan számvetést készí-
tek könyveim, írásaim között is. Sereg-
számlát / mily gyönyörűséges e sereg-
szemle helyén szereplő régi szavunk, / se-
regszámlát írásaim fölött.”).

Grejsa Ferenc az első prózakötet ürü-
gyn állapítja meg Pintér Lajosról, hogy
a gondolkodás „nemcsak természetes élet-
formája, hanem a számvetés és az önszabá-
lyozás alkalma is”. Máig érvényes szavak.
A *Könnyv* fontos rögzítője egy állandóan
gazdagodó és a tapasztalatok feldolgozásá-
val egyre mélyülő emberi és költői világ-
nak a 90-es évek közepén, továbbra is kö-
vetkeztesen vállalva a felelősen közös-
ségben gondolkodás filozófiáját. Változat-
lan a hitet tenni életről és irodalomról
késztetése is, csak a gondolatok súlyossága
és a hang változik az eltelt tizenöt év ho-
zadékaként. A *vadszedes útján* kötet esszé-
gyűjteménye – a nemzedéki számvetés
összefoglalójaként – egy Farkas Árpádtól
kölcson vett sorral zárul: „marad a láz,
ugye fiúk.” Megtartva a közvetlen odafor-
dulás gesztusát, a *Könnyv* záróírásának
(*Arcunk a víz törött tükrén*) ezek a gondo-
latok kerülnek a végére: „De ne adjátok
föl, barátaim a reményt. De ne adjuk föl,
barátaim a reményt. Hogy egyszer mégis-
csak emberarcú lesz a világ.”

Ludmann Zsuzsanna

MAGYAR A májusi szám tartalmából

NAPLÓ Válogatás a mai szlovák irodalomból

Kerék Imre, Kiss Dénes, Pintér Lajos, Szakács Eszter és Vörös István versei,

Megay László, Sárközi Mátyás novellája

Reszler András – Az európai polgárosodásról

Salamon Konrád: Bibó István, az államminiszter

Bírálat Fried István, Márai Sándor, Nagy Gáspár könyvéről

A folyóirat megrendelhető: 1406 Bp. Pf. 15.